

خدماتی چشمگیر به ویژه در مسجدالحرام داشت. از اقدام‌های او تعمیر جای‌هایی از مسجدالحرام بود که پیش‌تر ویران شده بودند؛ اما علت ویرانی آن‌ها در منابع گزارش نشده است. او در ماه رجب سال یاد شده، همه آن ویرانی‌ها را با ۳۰/۰۰۰ دیناری که به این کار اختصاص داده بود، تعمیر کرد^۲ و با مانده آن مبلغ، قناتی را که زبیده^۳ همسر هارون الرشید از عرفات به سمت مکه روان ساخته بود، بازسازی و تعمیر کرد.^۳

وی خانه خدا را که دو سال^۴ بدون پرده بود، با پارچه سفید بافت هند پوشانید که همراه خود آورده بود.^۵ این بر خلاف رسم عباسیان بود که کعبه را با پارچه سیاه که شعار آنان بود، می‌پوشاندند؛ رسمی که مدت‌ها پس از آنان نیز ادامه یافت.^۶ نیز وی ناودانی نقره‌ای برای کعبه نصب کرد و گفت: اگر مطمئن بودم که ناودان طلائی بر جای می‌ماند، آن را از طلا می‌ساختم.^۷ از دیگر اقدام‌های او تعمیر مسجد تنعیم^۸ معروف به مسجد هلیجه^۹ بود که

۲. اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۵؛ مرآة الحرمین، ج ۱، ص ۲۸۳.
 ۳. العقد الثمین، ج ۳، ص ۲۶۱.
 ۴. میقات حج، ص ۵۷، ص ۷۸. «تاریخ حج‌گزاری».
 ۵. شفاء الغرام، ج ۱، ص ۳۳۱؛ مرآة الحرمین، ج ۱، ص ۲۸۳؛ التاریخ القویوم، ج ۲، ص ۵۵۷.
 ۶. اخبار مکه، ج ۱، ص ۲۵۸؛ تاریخ مکه، ص ۲۷۸.
 ۷. العقد الثمین، ج ۳، ص ۲۶۱-۲۶۲؛ اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۶؛ تحصیل المرام، ج ۱، ص ۴۷۴.
 ۸. العقد الثمین، ج ۳، ص ۲۶۱؛ اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۵.

الحریمین: ابراهیم رفعت پاشا، قاهره، دار الکتب المصریه، ۱۳۴۴ق؛ مسند ابی‌یعلی: احمد بن علی بن المثنی (م. ۳۰۷ق.)، به کوشش حسین سلیم، بیروت، دار المأمون للتراث؛ مسند احمد: احمد بن حنبل (م. ۲۴۱ق.)، بیروت، دار صادر؛ مصباح المنتهجد: الطوسی (م. ۴۶۰ق.)، بیروت، فقه الشیعیه، ۴۱۱ق؛ المصنّف: عبدالرزاق الصنعانی (م. ۲۱۱ق.)، به کوشش حبیب الرحمن، المجلس العلمی؛ المعارف: ابن قتیبه (م. ۲۷۶ق.)، به کوشش ثروت عکاشه، قم، شریف رضی، ۱۳۷۳ش؛ مغنی المحتاج: محمد الشربینی (م. ۹۷۷ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۷۷ق؛ النوادر: احمد بن عیسی اشعری، قم، مدرسه الامام المهدی (عج)، ۱۴۰۸ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش قاسم السامرائی، مؤسسه الفرقان، ۱۴۲۲ق.

رمضان محمدی

ابراهیم بن محمد استرآبادی: از

بانیان ایرانی کارهای عمرانی مکه در سده پنجم

ابونصر ابراهیم بن محمد بن علی استرآبادی فارسی^۱ از ایرانیانی است که در دو شهر مقدس مکه و مدینه خدمات عمرانی مهمی را پی ریخته است. از سال تولد و درگذشت وی گزارشی در دست نیست. او در سال ۴۶۶ق. به مکه عزیمت کرد و در مدت حضورش،

۱. العقد الثمین، ج ۳، ص ۲۶۱؛ التحفة اللطیفه، ج ۱، ص ۲۵۴.

به کمک برادرش ابومسعود علی بن محمد انجام داد.^۱ نام هر دو بر روی سنگی بدین ترتیب روی دیوار نوشته شده است:^۲ «أمر بعمارة مسجد عایشه ام المؤمنین بأمر منه الرئيس الأجل السيد فخر الرؤسا و مغيث / مغيث الحرمين أبو النصر إبراهيم بن محمد بن علي عنه و عن أخيه ذی المحاسن ابي مسعود علي بن محمد بن علي تقبل الله عملهما و بلغهما في الدارين أملهما و شكر سعيهما ولا قطع من الحرمين أثرهما».^۳

بر پایه گزارشی، ابونصر صدقات فراوان را به تهیدستان مکه و مدینه اختصاص داد و این کار به طور مستمر تا یک سال ادامه یافت.^۴ از همین رو، او را مغيث الحرم لقب دادند.^۵ بر پایه گزارشی ضعیف، ابونصر این کار را به فرمان سلطان ملکشاه سلجوقی (م. ۴۸۵ق.) پسر آلب ارسلان و برای ادای نذر وی انجام داده است.^۶ گفته شده این دارایی متعلق به سلطان ملکشاه بود که نذر داشت تا پس از نجات از حبس و دشواری‌ها آن را هزینه کند.^۷

← منابع

اتحاف الوری باخيار ام القرى: عمر بن محمد بن فهد (م. ۸۸۵ق.)، به کوشش فهيم محمد، مکه، جامعة ام القرى، ۱۴۰۴ق؛ اخبار مکه و ما جاء فيها من الآثار: الارزقي (م. ۲۴۸ق.)، به کوشش رشدی الصالح، مکه، دار الثقافة، ۴۰۳ق؛ تاريخ دولت آل سلجوق: عماد الدين محمد بن محمد الاصفهانی (م. ۵۹۷ق.)، بیروت، دار الأفاق الجديدة، ۱۹۸۰م؛ التاريخ القويم: محمد طاهر الکردی، بیروت، دار الخضر، ۱۴۲۰ق؛ تاريخ مکه: احمد السباعی (م. ۱۴۰۴ق.)، به کوشش رسول جعفریان، تهران، مشعر، ۱۳۸۵ش؛ تحصيل المرام: محمد بن احمد الصباغ (م. ۱۳۲۱ق.)، به کوشش ابن دهيش، مکه، مكتبة الاسدي، ۱۴۲۴ق؛ التحفة اللطيفة: شمس الدين السخاوی (م. ۹۰۲ق.)، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۹۹۳م؛ شفاء الغرام: محمد الفأسی (م. ۸۳۲ق.)، ترجمه: محمد مقدس، تهران، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ العقد الثمين في تاريخ البلد الامين: محمد الفأسی (م. ۸۳۲ق.)، به کوشش محمد حامد، بیروت، الرساله، ۱۴۰۶ق؛ مرآة الحرمين: ابراهيم رفعت پاشا (م. ۱۳۵۳ق.)، بیروت، دار المعرفة، ۱۳۲۷ق؛ ميقات حج (فصلنامه): تهران، حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت.

هاشم مالکی

ابراهيم پاشا ← محمد علی پاشا

ابرق: مال اهدایی به کعبه

أَبْرَقٌ به معنای چیزی است که در آن سیاه و سفید همراه شده باشند^۸ یا سنگ و گل و یا

۸ لسان العرب، ج ۱۰، ص ۱۶؛ مجمع البحرين، ج ۴، ص ۱۸۹ «ابرق».

۱. العقد الثمين، ج ۲، ص ۲۶۱؛ اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۵.

۲. العقد الثمين، ج ۳، ص ۲۶۱؛ اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۵.

۳. العقد الثمين، ج ۳، ص ۲۶۱؛ اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۵.

۴. العقد الثمين، ج ۳، ص ۲۶۳؛ اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۶.

۵. اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۵.

۶. تاريخ آل سلجوق، ص ۴۶-۷۵.

۷. اتحاف الوری، ج ۲، ص ۴۷۶.